

Bell på Betongen 1

Simon Bells analysmetod för ett landskaps visuella sammansättning applicerad på ett industriområde

Petter Lindström

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2014

Titel: Bell på Betongen 1 – Simon Bells analysmetod för ett landskaps visuella sammansättning applicerad på ett industriområde

Engelsk titel: Bell on Betongen 1 – Simon Bell's Analysis Method for Elements of Visual Design in the Landscape Applied to an Industrial Area

© Petter Lindström

Handledare: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandre, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna

Nyckelord: industriområde, landskapsanalys, landskapets förändring, Simon Bell, visualisering, Östersund

Omslagsbild: Betongen 1, Östersund. Foto: Petter Lindström 2014.

Publiceringsår: 2014

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Abstract

I have long been interested in landscape change, especially urban landscapes and human impact on the landscape on the whole. Simon Bell is a landscape architect and researcher who has come to take an interest in the visual composition of landscape. His book *Elements of Visual Design in the Landscape* (2008) introduces a vocabulary chart and an approach on how landscape can be visually described. The purpose of this bachelor's thesis is to examine how Simon Bell's method of analysis of the landscape works when applied to an industrial area in change. Bell's method of analysis was applied to an industrial area called Betongen 1 which is located in Östersund, Sweden. A concrete plant is located in the industrial area. A new local plan where a shopping center is included was presented in 2013 for the site where Betongen 1 is located. What the change means for the site is examined by Bell's analysis method. The work is limited to Betongen 1 and the visual impact of landscape change. Through an inventory of the local plan material and the site, information was collected that formed the basis for a visualization of how the landscape might look like after the implementation of the new plan. A photo of how the place looks today was used for the visualization. The zero option could thus be compared with the effects of the planned change. Changes in the landscape were examined with Bell's method of analysis. The concrete plant is surrounded by vegetation. An interesting contrast was found between the geometric shapes of the concrete plant and the organic forms of the vegetation. This contrast would be lost at an implementation of the local plan, since a substantial part of the vegetation would be removed. Bell's method of analysis proved to be able to register this contrast effectively because the method does not differentiate between vegetation and architecture. The woodland behind the concrete plant was found to have many similarities with the planned shopping center within the variables of form, size, position and number. Rather than the shopping center replacing the concrete plant, it is possible to infer that the shopping center will replace the woodland since they show clear similarities with each other when considering their visual effects. My results showed that the shape is important for how the landscape is perceived. Bell also highlights the shape as one of the most important variables. However, a major weakness with the analysis according to Bell's method is that it solely records the visual impact and tends to reduce vegetation and buildings to its shape only.

Sammandrag

Jag har länge intresserat mig för landskapets förändring, i synnerhet urbana landskap och människans påverkan på landskap över huvudtaget. Simon Bell är en landskapsarkitekt och forskare som kommit att intressera sig för landskapets visuella sammansättning. I boken *Elements of Visual Design in the Landscape* (2008) introducerar Bell en vokabulär och ett tillvägagångssätt rörande hur landskap visuellt kan beskrivas. Kandidatarbetets syfte är att undersöka hur Simon Bells metod för analys av landskap fungerar när den tillämpas på ett industriområde i förändring. Bells analysmetod applicerades på industrikvarteret Betongen 1 som ligger i Östersund. En betongstation är belägen i industrikvarteret. En ny detaljplan där ett externt köpcentrum ingår presenterades 2013 för platsen där Betongen 1 ligger. Vad förändringen skulle innebära för platsen undersöks med Bells analysmetod. Studien är begränsad till Betongen 1 och det visuella intrycket av landskapets förändring. Genom en inventering av planmaterialet och platsen insamlades information som låg till en grund för en visualisering av hur landskapet skulle kunna komma att se ut efter ett genomförande av den nya detaljplanen. Ett foto på hur platsen ser ut idag användes för visualiseringen. Nollalternativet kunde på så sätt jämföras med effekterna av den planerade förändringen. Landskapets förändring undersöktes med Bells analysmetod. Betongstationen är omgiven av vegetation. En intressant kontrast hittades mellan betongstationens geometriska former och vegetationens organiska former. Denna kontrast skulle gå förlorad vid ett genomförande av detaljplanen, eftersom en omfattande del av vegetationen skulle tas bort. Bells metod för analys visade sig kunna registrera denna kontrast effektivt eftersom metoden inte gör skillnad på växtlighet och byggnadskroppar. Skogspartiet bakom betongstationen visade sig ha stora likheter med det planerade köpcentrumet gällande variablerna form, storlek, position och antal. Snarare än att köpcentrumet ersätter betongstationen, går det att tolka det som att köpcentrumet ersätter skogsområdet eftersom de uppvisar tydliga formmässiga likheter med varandra. Mina resultat visar att formen är viktig för hur landskapet uppfattas. Bell framhäver också formen som en av de viktigaste variablerna. En stor svaghet med analysen enligt Bells metod är dock att den bara registrerar det visuella intrycket och tenderar att reducera vegetation och bebyggelse till enbart dess form.

Innehåll

Introduktion	5
Bakgrund	5
Syfte och frågeställning	5
Begreppsprecisering	5
Avgränsningar	6
Metod.....	6
Inventering av planmaterial och på plats.....	6
Visualisering	6
Bells analysmetod	6
Resultat	7
Inventering av planmaterial och på plats.....	7
Visualisering	8
Bells analysmetod	10
Linjer	10
Nollalternativets variabler	10
Nollalternativets organisation – likhet	10
Visualiseringens variabler	10
Visualiseringens organisation – likhet	10
Plan	11
Nollalternativets variabler	11
Nollalternativets organisation – likhet	11
Visualiseringens variabler	11
Visualiseringens organisation – likhet	11
Volymer	12
Nollalternativets variabler	12
Nollalternativets organisation – likhet	12
Visualiseringens variabler	12
Visualiseringens organisation – likhet	12

Diskussion	13
Metodiskussion.....	13
Resultatdiskussion	13
Mångfald och rumslighet	10
Brister med analysen enligt Bells metod	10
Efterord.....	14
Referenser.....	15
Figurförteckning	15

Introduktion

Landskapets förändring är ett fenomen som länge har intresserat mig. Inte bara hur människan kommit att påverka ”orörda” landskap utan också hur landskap som redan präglats av människan förändras. Vid en första anblick tycker jag att ett landskaps förändring ofta kan te sig uppenbar. Dock är det inte alltid lika lätt att klä förändringen i ord som att registrera att en förändring har skett. Simon Bell är en landskapsarkitekt och forskare som kommit att intressera sig för landskapets visuella sammansättning. Första gången jag kom i kontakt med honom och hans teori var genom min landskapsarkitektutbildning. I boken *Elements of Visual Design in the Landscape* (2008) introducerar Bell en vokabulär och ett tillvägagångssätt rörande hur landskap visuellt kan beskrivas. Bell uttrycker sig såhär: ”Jag tror att det blir allt viktigare att kunna diskutera och använda visuella designprinciper på ett rationellt och strukturerat sätt” (Bell 2008, s.vii). Bell menar att alla våra sinnen används för att uppfatta omvärlden, synen är dock det viktigaste. Han hävdar att ”synen ligger till grund för 87% av människans perception, så den är proportionellt sett mer viktig” (Bell 2008, s. 3). Jag ser Bells vokabulär som ett hjälpmedel för att kunna föra dessa rationella och strukturerade diskussioner inom landskapsarkitekturen. Bell beskriver hur man går till väga för att rent praktiskt använda hans teori. Han ger också exempel på landskap där hans metod kan komma till användning och nämner både rurala och urbana landskap som ju har påverkats av människan, trots att metoden från början var tänkt att användas för skogsområden. Bell uttrycker sig såhär: ”Även om metoden ursprungligen utvecklades med skog i åtanke var det uppenbart från början att tillvägagångssättet kunde tillämpas för alla landskap i varje skala” (Bell 2008, s. viii). Genom tre exempel på fallstudier analyserar Bell tre olika landskap; bland dem finns dock inte industriområden med.

Jag har kommit att intressera mig för debatten kring ett industrikvarter i Östersund, vilket genom en ny detaljplan riskerar att försvinna. Jag bestämde mig för att pröva om Bells metod och teori skulle fungera för att undersöka industrikvarteret Betongen 1.

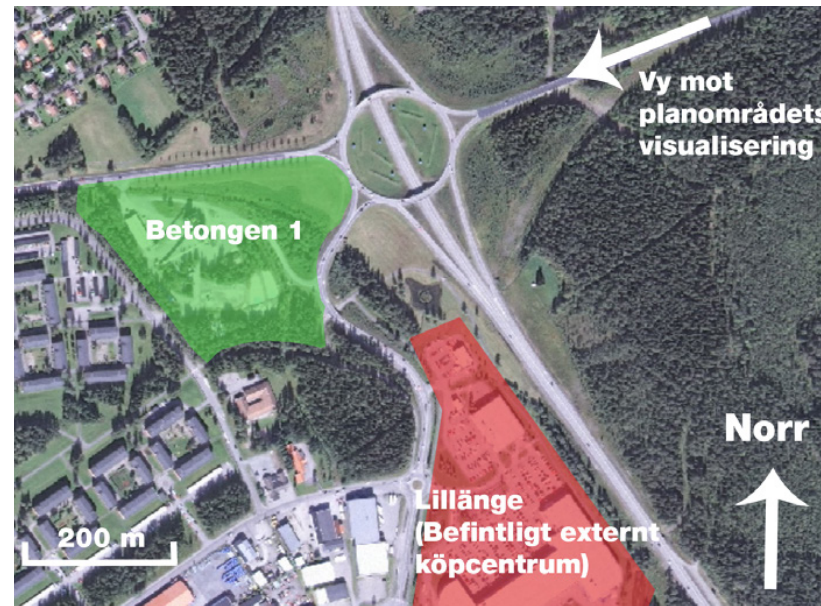
Bakgrund

Betongen 1 är ett industrikvarter i utkanten av östra Östersund, tre kilometer från stadens centrum. Det domineras visuellt av en betongstation. Kvarteret är beläget i stadsdelen Odenskog, som till största del består av företag och industrier. Det är en plats som många bil- och bussresenärer rör sig genom då de färdas till eller från Östersund. Europavägarna E14 och E45 passerar i anslutning till området.

Till stor del definieras Odenskog av det externa köpcentrumet

Lilllänge.

Som en konsekvens av människors ökade mobilitet i och med att användandet av bilen kom att bli mer utbrett, började nya platser för handel etableras utanför städerna.

Figur 1. Flygfoto över Betongen 1 med omkringsliggande miljö. Tillägg av författaren. Pilen i övre högra hörnet visar varifrån fotografiet som ligger till grund för uppsatsens visualiseringsarbete är taget. Flygfoto: © Östersunds kommun 2014.

Arkitekterna Cecilia Björk och Laila Reppen beskriver att det ”under 1900-talets sista decennier etablerades nya stormarknader utanför städerna med lågpriser och gratis parkering” (Björk & Reppen 2000, s. 31). Beskrivningen stämmer bra in på Lilllänge även om köpcentrumet enligt P4 Jämtland (2004) kom att invigas något senare, först år 2004.

I december 2011 beslutade miljö- och samhällsnämnden i Östersunds kommun att ett detaljplane förslag för ett nytt externt köpcentrum 300 meter nordväst om Lilllänge skulle ställas ut (Reslegård 2011). Planområdet utgörs av kvarteret Betongen 1. Betongstationen riskerar att försvinna för att ersättas av ett externt köpcentrum, som har kommit att bli vanliga. Genast inleddes en intensiv debatt, många människor hade under Lilllänges tioåriga existens bildat sig en klar uppfattning kring externa köpcentrum. Från det att *Östersundsposten* publicerade artikeln om detaljplane förslaget angående det nya externa köpcentrat, har tidningen fram till den 7 april 2014 på sin hemsida publicerat 90 artiklar, insändare, debattinlägg och krönikor i frågan om utbyggnaden. Tre exempel på citat ur debattinlägg hämtade från *Östersundsposten* och som lyfter frågan om den specifika platsens förändring lyder:

Jag kan inte begripa varför det är bråttom att bli av med betongstationen. Den är ett industriminne som borde vara K-märkt. (Lindholm 2013).

Lilllänge är redan så etablerat med sitt perfekta läge vid E 14. I Lilllänge finns både rymd och vidd, med sina stora och bra parkeringar mitt i centrum. (Sundling 2013).

Tillspetsat, så kommer väl bunkrarna att stå där som kolossala monument över ett storhetskomples, som förmodligen inte motsvarar verkligheten. (Brobacke 2014).

Många av texterna på *Östersundspostens* hemsida har också en stor mängd läsarkommentarer. Det är tydligt att utbyggnaden av ett nytt externt köpcentrum engagerat många politiker i Östersund, invånare samt boende i stadens närhet. För allmänheten och i synnerhet boende i Östersund är ämnet viktigt då opinionen visat sig stark.

Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att undersöka hur Simon Bells analysmetod för landskapets visuella sammansättning fungerar när den tillämpas på ett industriområde i förändring. Utgångspunkten är industrikvarteret Betongen 1 utanför Östersund.

Frågeställningen för undersökningen är följande: *Hur fungerar Simon Bells analysmetod vid en visualisering av förändringseffekter efter planerade åtgärder i området Betongen 1?*

Begreppsprecisering

- » Externa köpcentrum – med externa köpcentrum menas de köpcentrum som ligger i stadens utkant, utanför stadskärnan. Länsstyrelsen Skåne beskriver butikernas etablering utanför stadskärnan som att de ”flyttar ut ur städerna till externa köpcentrum (shopping malls) efter amerikansk förebild” (Länsstyrelsen Skåne u.å.).
- » Landskap – i uppsatsen används den europeiska landskapskonventionens definition av landskap. Den lyder: Landskap är “ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer” (Gren 2012). I det här fallet innebär ”påverkan” förändringen av landskapets rumslighet som ett genomförande av detaljplanen skulle ge upphov till.
- » Mångfald – Bells definition av mångfald är ”graden av variation i en design eller ett landskap” (Bell 2008, s. 182). Det är den definitionen jag använder i arbetet. Bell uttrycker

också att ”den sker vid en rad olika skalor och är nödvändig om en scen skall hålla vårt intresse uppe under en längre tid” (Bell 2008, s. 97).

- » Nollalternativ – med nollalternativ menas ”beskrivningen av de miljökonsekvenser som kan förutses om den planerade verksamheten eller ändringen inte kommer till stånd” (Länsstyrelsen Kalmar u.å.). När jag refererar till nollalternativet i arbetet syftar jag på planområdet utan att en byggnation äger rum.

Avgränsningar

Arbetet begränsas till att via Bells analysmetod för landskapets visuella sammansättning undersöka hur ett genomförande av detaljplanen rörande Betongen 1 skulle komma att påverka platsen visuellt. I studien används endast en utvald del av Bells analysmetod. Metodens struktur förklaras dock översiktligt i sin helhet. De komponenter som används i arbetet preciseras specifikt. Geografiskt är undersökningen begränsad till kvarteret Betongen 1. Kvarteret studeras utifrån en specifik vy och på ett specifikt avstånd som uppmätts till 400 meter.

Metod

För att kunna besvara frågeställningen behövdes information om hur området såg ut och hur det skulle komma att se ut vid ett genomförande av den nya detaljplanen. Jag använde tre metoder: Inventering av planmaterial och plats, visualisering av planområdet och en analys av visualiseringen enligt Bells metod.

Inventering av planmaterial och på plats

På Östersunds kommuns hemsida hämtade jag planmaterial för den nya detaljplanen. Planmaterialet inventerades för att finna information som skulle ligga till grund för visualiseringen. Information som beskriver planområdets tänkta gestaltning var nödvändig för att en visualisering skulle kunna genomföras. Jag använde mig också av Östersunds kommuns karttjänst på kommunens hemsida för att skapa en översiktskarta över området. På plats i Odenskog i Östersund dokumenterade jag planområdet genom fotografering och valde då ett perspektiv, som vid ett genomförande av detaljplanen skulle visa köpcentrumets entréer. Det är också den sida av köpcentrumet som flest personer kommer att se eftersom entréerna finns där, riktade mot rondellen.

Visualisering

Med informationen från inventeringen som grund skapades en visualisering av hur resultatet av ett genomförande av detaljplanen skulle kunna se ut. Själva visualiseringen består av ett perspektiv, där fotografiet från inventeringen använts som bas. Det visar hur planområdet skulle kunna se ut efter ett genomförande av detaljplanen. Visualiseringen gjordes digitalt. Programmen SketchUp och Photoshop användes för att skapa visualiseringen. För att visualiseringen skall vara tydlig presenteras både fotografiet för hur platsen ser ut idag, samt perspektivet som visar platsen efter genomförandet av detaljplanen.

Bells analysmetod

För att förtydliga hur jag använder Bell börjar jag med att förklara hans metod. Bells begrepp och den citerade texten ur hans bok är översatta till svenska av mig. Först definieras det som Bell benämner som grundelementen i landskapet. Grundelementen består av *punkten*, *linjen*, *planet* och *volymen*. Jag berör i arbetet linjen, planet och volymen. Genom att urskilja landskapets olika grundelement för att sedan kategorisera dem går det, enligt Bell, att komma till insikt om hur landskapet visuellt hänger ihop och är uppbyggt. Bell beskriver det såhär: ”Eftersom de mönster vi ser bildas från arrangemangen av olika delar, är det en självklar utgångspunkt att beskriva och klassificera dessa komponenter” (Bell 2008, s. 19).

Bell menar att de grundläggande elementen är förenklingar av den verkliga världen. Formerna går att härleda till den euklidiska geometrin (Bell 2008, s. 56). Grundelementen varierar av ett antal variabler. Genom att applicera variablerna på grundelementen går det att se hur mönstren i landskapet varierar. Variablerna jag använder i arbetet består av *antal*, *position*, *storlek*, *form* och *färg*. Till sist kan grundelementen ”organiseras i olika mönster” (Bell 2008, s. 14). Istället för att enskilt se på varje grundelement ställs de nu i relation till varandra.

I grundelementens relation till varandra finns tre kategorier med principer. Kategorierna är *rumslighet*, *strukturella element* och *ordning*. I det här arbetet berör jag kategorin rumslighet. Bell beskriver kategorin rumslighets principer som ”de relativa positionerna och interaktionerna mellan element i rummet” (Bell 2008, s. 109). De principer som finns under rumslighet är *likhet*, *närhet*, *inhängnande*, *sammankoppling*, *kontinuitet* samt *figur och mark*. I denna uppsats används principen *likhet*.

I *Elements of Visual Design in the Landscape* (2008) beskriver Bell hur det via en praktisk metod går att applicera bokens begrepp och teori på landskap. Först fotograferas landskapet, sedan illustreras landskapets grundelement i fotot. Bell (2008, s. 15) formulerar det så här: ”Att kommentera en kopia av fotografiet och utarbeta en snabb skiss är användbara sätt att registrera de viktigaste elementen som definierar vad som är unikt för scenen”.

Nedan preciseras de av Bells begrepp som används i arbetet:

- » Linje – en linje är en förlängning av punkten. Kanten på ett plan kan också utgöra en linje. Både linjer skapade av människan och av naturen går att återfinna i landskapet (Bell 2008, s. 22). En linje behöver tjocklek och kan anta olika skepnader. Bell beskriver detta så här: ”Den behöver tjocklek för att registreras visuellt och kan ha specifika egenskaper på det sätt den är upprättad och skapad: till exempel ren, suddig, oregelbunden eller diskontinuerlig” (Bell 2008, s. 22).
- » Plan – ett plan har två dimensioner, det kan ses som en tvådimensionellt utdragen linje. Plan kan vara flata eller böjda. Få perfekta plan går att finna i naturen (Bell 2008, s. 25). Planet kan ha varierande färg och struktur.
- » Volym – volymen är den tredimensionella förlängningen av det tvådimensionella planet. Volymen kan vara solid eller öppen, solida volymer är antingen geometriska eller oregelbundna. (Bell 2008, s. 28) Mellan byggnaders eller av naturen skapade strukturers plan skapas de öppna volymerna.
- » Antal – Bell menar att stor komplexitet uppnås med höga antal. När elementen ej är i ett antal är de isolerade (Bell 2008, s. 39).
- » Position – tre primära positioner finns: horisontella, diagonala och vertikala. Vertikala positioner beskrivs av Bell som dominanta, eftersom de står i kontrast till det horisontella markplanet (Bell 2008, s. 43). Byggnaders relation till varandra eller till landskapet kan avgöras av deras positioner. Bell beskriver det som att ”byggnadspositioner kan vara relaterade till varandra, till landskapets form eller andra egenskaper” (Bell 2008, s. 42).
- » Storlek – Bell sammanfattar att ”storlek har att göra med dimensionerna på elementen eller delar av element” (Bell 2008, s. 51). Stora former tenderar att imponera på människan. Bell uttrycker det som att ”stora, långa eller djupa former tenderar att imponera på oss eftersom vi jämför dem mot vår egen storlek”.
- » Form – definierar till stor del grundelementen. Bell menar att variabeln form är en av de viktigaste, eftersom den hjälper oss att uppfatta mönster i landskap. Bell skriver att: ”form är en av de viktigaste variablerna och har speciella kraftfulla och suggestiva effekter på hur vi uppfattar mönster i vår omgivning” (Bell 2008, s. 54).

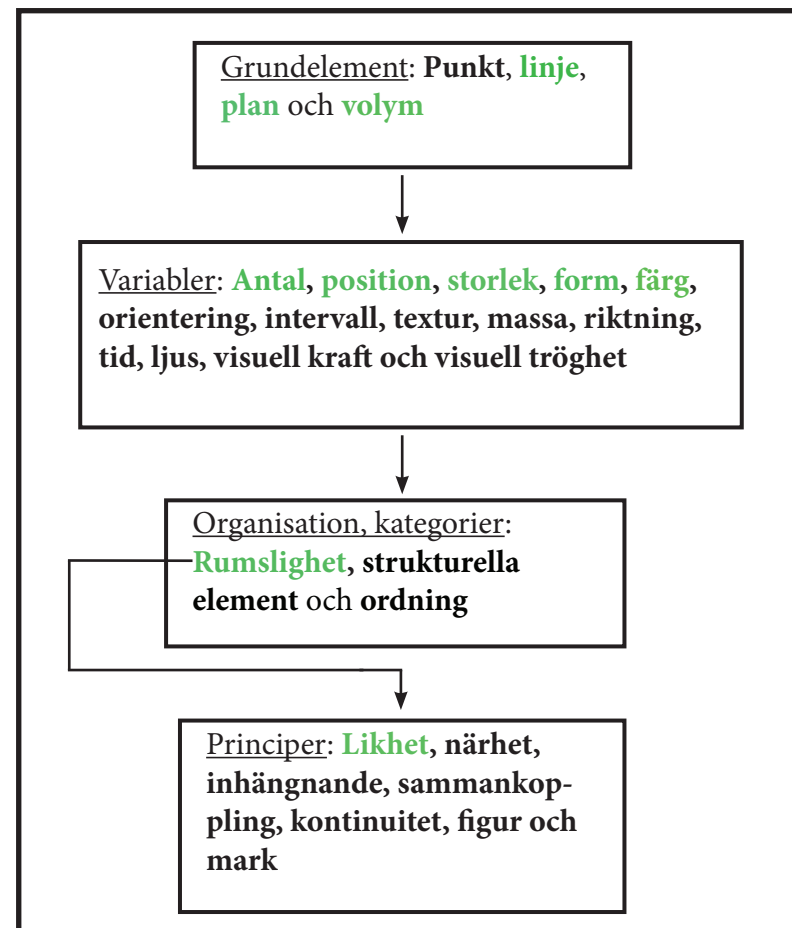
- » **Färg** – Färg är en betydelsefull variabel som har rönt mycket uppmärksamhet hos yrkesverksamma (Bell 2008, s. 72). Att kunna beskriva färg är alltså viktigt inom visuell design. Färg är enligt Bell i hög grad relaterad till ytorna hos plan och volymer.
- » **Rumslighet** – Bell beskriver i *Elements of Visual Design in the Landscape* de principer som handlar om rumslighet ”som att de alla berör den relativa positionen och interaktionen mellan element i rummet” (Bell 2008, s. 109). När jag i arbetet talar om rumslighet använder jag den definitionen.
- » **Likhet** – grundelementen kan uppvisa likhet med varandra. Detta är viktigt för hur människan visuellt kopplar samman grundelementen. Bell menar att: ”Ju större likhet elementen har, desto mer kopplar vi dem samman visuellt” (Bell 2008, s. 122). Variabler kan vara dominanta i olika hög grad. En dominant variabel som ger hög likhet kan göra att likheten blir hög, även om de mindre dominanta variablerna ej har en hög likhet. En variabel som är särskilt dominant är form (Bell 2008, s. 122). Bell använder här ett exempel för att visa en variabls dominans: ”Ett mönster av fält kan variera i färg medan fältets former är likartade och samtidigt upprätthålla en sammanhållning av designen” (Bell 2008, s. 122). Former kan rangordnas i en hierarki. Bell beskriver detta såhär:

Det kan finnas en hierarki av former; där en stark geometrisk form upprepas som har mindre, mer varierande former inom den. Alternativt kan det vara en form av en del av en form eller en enhet av en konstruktion som upprepas på olika sätt. (Bell 2008, s. 122)

Om objekt i rummet har korta avstånd till varandra är det mer sannolikt att vi ser dem som grupper. Bell menar att det därför är viktigt att en viss likhet finns för att enhetlighet skall uppnås (Bell 2008, s. 122).

I analysen enligt Bells metod illustreras grundelementen för nollalternativet samt för visualiseringen av resultatet för detaljplanens genomförande. Illustrationerna presenteras i figurerna 6, 7, 8, 9, 10 och 11. Grundelementens linjer, plan och volymer illustreras vart och ett för sig med röd färg i både fotot som visar hur platsen ser ut nu samt visualiseringen. Jag beskriver också grundelementens variabler samt organisation.

I *tabell 1* förtecknas samtliga av Bells grundelement, variabler, organisationer och principer. De komponenter som har grön text används i detta arbete.

Tabell 1. Strukturen i Bells analysmetod. Först definieras landskapets grundelement. Genom att sedan applicera variabler på grundelementen framkommer hur landskapets mönster varierar. I tre valbara organisationer ställs grundelementen i relation till varandra. Under organisation följer principer. De listade principerna hör samman med organisationen rumslighet. Illustration: Petter Lindström.

Resultat

Nedan presenteras resultatet av undersökningen utifrån inventering av planmaterial och plats, visualisering och analys enligt Bells metod.

Inventering av planmaterial och plats

De delar i detaljplanen där information om gestaltningen framkommer är en illustrationskarta (se figur 3) som visar planområdet uppifrån, en illustrationsbild (se figur 2) som visar köpcentrumets fasad och entrésida samt planbeskrivningen i sin helhet (Östersunds kommun 2014).

Enligt detaljplanen kommer skogsområdet bakom betongstationen att avverkas och en lägre rad med björkar bevaras. Under rubrikerna ”Kommersiell service” samt ”Gestaltning” i

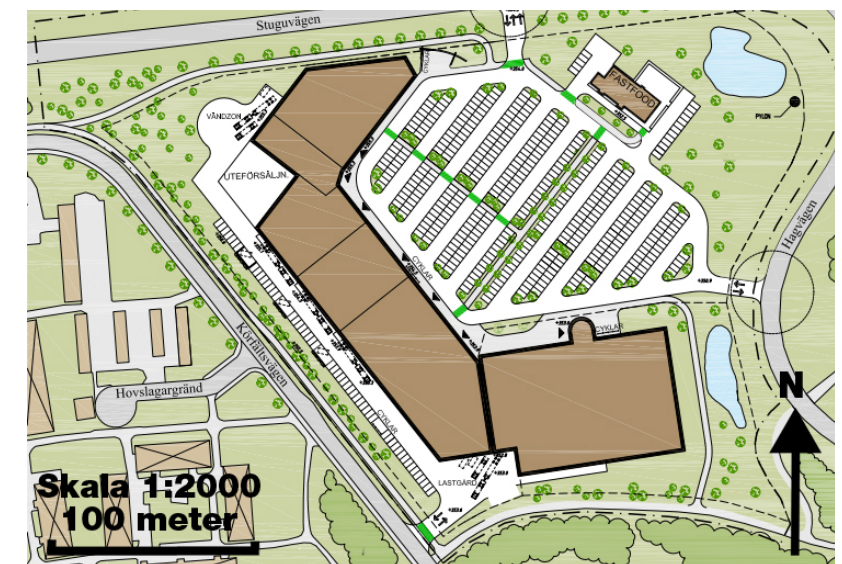
planbeskrivningen (Östersunds kommun 2014, s. 10-11) hämtades riktlinjer för gestaltningen. Riktlinjerna är följande:

- » Långa byggnadskroppar bryts upp i mindre delar.
- » Varierande byggnadshöjd.
- » Materialet trä skall ingå.
- » Byggnadshöjden regleras till 16 meter.
- » Ett snabbmatställe planeras i en separat byggnad.
- » Fristående skyltar skall samordnas på en gemensam pylon för området.

Inventeringen av planmaterialet användes för att visualisera detaljplanen. Illustrationskartan (figur 3) visar parkeringens föreslagna placering och dimensioner. Byggnadskropparnas grå fasadfärg i visualiseringen följer illustrationsbildens (figur 2) fasadfärg.

Figur 2. Detaljplanens illustration av köpcentrumets tänkta fasad på entrésidan. Bild: © Östersunds kommun 2014. Bilden är beskuren.

Figur 3. Illustrationskartan i detaljplanen visar en möjlig placering av byggnadskroppar och parkeringsyta. Planområdet följer i princip de vägar som omsluter det planerade köpcentrumet enligt bild. Skala 1:2000 i A3. Karta: © Östersunds kommun 2014.

Figur 4. Vy mot sydväst. Det befintliga planområdet utan de planerade byggnationerna. Fotomontage. Justeringar av bakgrunden har gjorts för att förtydliga bilden. Inga innehållsmässiga ändringar har gjorts. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Figur 5. Vy mot sydväst. Sådär skulle planområdet kunna se ut vid ett genomförande enligt detaljplanen. Träden som tidigare stod bakom betongstationen är avverkade. Snabbmatstället är illustrerat som en låg byggnation i bildens mitt. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Analys enligt Bells metod

Nedan följer resultatet för analysen enligt Bells metod. Samtliga vyer mot sydväst.

Linjer

De linjer som registrerats i landskapet är markerade med röd färg.

Nollalternativets variabler

Sex linjer hittades. Trädtopparna markerar en oregelbunden linje mot himlen. Den avlånga raka huskroppens övre och nedre del utgör raka linjer mot skogen och planet. Där vägar och vegetation framför betongstationen möter planet i förgrunden bildas linjer. Vägarnas färg och vegetationens volym skapar en kontrast som ger upphov till linjer. Linjernas positioner är övervägande horisontella och längden varierar.

Nollalternativets organisation – likhet

De längsta linjerna är linjen som markerar trädtopparna mot himlen och linjen som löper där planet möter den lägre vegetationen framför betongstationen.

Linjen som trädtopparna mot himlen utgör är genom trädens organiska former oregelbunden, men är ändå visuellt tydlig genom den horisontella positionen.

Trädens linje är tillsammans med de andra övervägande horisontella linjerna visuellt sammankopplade trots att linjernas längd varierar.

Visaliseringens variabler

Sex linjer hittades. Köpcentrumets byggnadskropp utgör en oregelbunden linje mot himlen, där linjens oregelbundenhet består av den varierande byggnadshöjden. Planet framför köpcentrumet har en varierande yta genom gräs och en hårdgjord parkeringsyta, där linjer skapas i materialmötet. Vägarnas möte med planet skapar linjer. Linjernas positioner är delvis horisontella och längden varierar.

Visualiseringens organisation – likhet

Linjen som skapas av köpcentrumets volym mot himlen är oregelbunden, men har en tydlig horisontell position. De linjer som skapas av planets materialmöten är till viss del diagonala vid snabbmatstället samt där angörande vägar möter parkeringsytan.

Eftersom de linjer som är horisontella är fler och längre än de diagonala linjerna skapas en hög likhet och därmed en visuell sammankoppling.

Figur 6. Illustrationen visar nollalternativet. Linjerna som hittades är alla horisontella och har en varierande längd. Mot himlen markerar trädtopparna en oregelbunden linje. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Figur 7. En oregelbunden linje mot himlen skapas av köpcentrumets byggnadskropp. I övrigt är linjerna regelbundna. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Plan

De plan som påträffades i landskapet är illustrerade med röd färg.

Nollalternativets variabler

Sju plan hittades. Två av planen är horisontella och utgör planområdets mark. Fem av planen är vertikalt positionerade och utgör byggnadskropparnas fasader. Planen på byggnadskropparnas undre del är blåa, och de övre är bruna. De horisontella planen som utgör planområdets mark är större till ytan än planen på byggnadskropparnas fasader.

Nollalternativets organisation – likhet

De två horisontella planen har en hög likhet eftersom de har samma horisontella position. Visuellt är det lätt att koppla ihop planen, trots att volymen som den mindre vegetationen utgör skiljer de båda planen åt. Byggnadskropparnas plan har tydliga geometriska former. De har också sammanhängande färger där de övre delarna är bruna och de undre blå. Bell menar att både färg och form är starka variabler. Likheten är här stor och planen har en tydlig visuell koppling. Den visuella kopplingen mellan de vertikala och horisontella planen är svag, eftersom färg och form skiljer dem åt.

Visualiseringens variabler

Totalt identifierades nio plan. Köpcentrumets och snabbmatställets fasader utgörs av åtta plan. Markplanet i anslutning till byggnationerna är ett stort sammanhängande plan. Planen på köpcentrets och snabbmatställets fasad har tydliga geometriska former. Markplanets former är också till stor del geometriska eftersom planet ansluter till byggnadskropparnas fasader och vägar.

Visualiseringens organisation – likhet

Både byggnadskropparnas plan och markplanet har geometriska former. Byggnadskropparnas plan har både likartad storlek, färg och position. Tillsammans är de tydligt visuellt sammankopplade. De nio planens likartade geometriska former gör att de tillsammans har en hög likhet.

Figur 8. Marken utgörs av två horisontellt positionerade plan. Trots att den mindre vegetationen skiljer planen åt, är det lätt att koppla dem samma visuellt. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Figur 9. De horisontellt positionerade plan som hittades utgörs alla av geometriska former. Även markplanet utgörs till stor del av geometriska former eftersom det ansluter till den geometriskt formade byggnadskroppen. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Volym

Volymerna som hittades i landskapet är markerade med röd färg.

Nollalternativets variabler

Fem volymer hittades. Tre volymer utgörs av byggnadskroppar. Byggnadskroppen i mitten är vit, de två andra har en blå övre del och en brun undre del. Två av volymerna utgörs av vegetation – både det större skogspartiet i bakgrunden samt den mindre omfångsrika vegetationen i förgrunden. Volymerna som utgörs av vegetation har nästan samma längd, men de större träden i bakgrunden är högre.

Nollalternativets organisation – likhet

De båda volymer som vegetationen utgör har båda en liknande längd och en tydlig organisk form, de har en hög likhet med varandra. Likheten mellan vegetationens volymer gentemot byggnadskropparnas volymer är låg då de senare har geometriska former och en annan färg.

Figur 10. Fem volymer hittades. Volymerna utgörs av byggnadskroppar samt vegetation. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Visualiseringens variabler

Tre volymer identifierades. Dessa är köpcentrumets, snabbmatställets samt skyltpylonens byggnadskroppar. Störst är köpcentrumets byggnadskropp, näst störst är snabbmatställets och minst är skyltpylonens volym. De tre volymerna har samma färg. Skyltpylonens volym har en vertikal position, medan båda snabbmatstället samt köpcentrums volymer är horisontella.

Visualiseringens organisation – likhet

Köpcentrumets byggnadsvolym är horisontellt positionerad. Den är också uppbyggd enligt en hierarki. Den geometriska formen är i sin tur uppbyggd av mindre och återkommande geometriska volymer. Köpcentrumets och snabbmatställets horisontella positioner ger dem hög likhet sinsemellan. Volymerna har färgen och de geometriska formerna gemensamt. Den gemensamma formen ger på så sätt en hög likhet vilket sammankopplar elementen visuellt.

Figur 11. Volymerna utgörs här av byggnadskroppar. Volymerna som tidigare utgjordes av vegetation är borta. Fotomontage. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE).

Diskussion

Syftet med arbetet var att undersöka hur Simon Bells analysmetod för landskap fungerar när den tillämpas på ett industriområde i förändring. Genom metoderna inventering av planmaterial och plats, visualisering och analys enligt Bells metod har jag svarat på frågeställningen *Hur fungerar Simon Bells analysmetod vid en visualisering av förändringseffekter efter planerade åtgärder i området Betongen 1?* De tre metoderna hade en tydlig kronologisk följd. Först behövde jag utföra inventeringen av planmaterialet för att kunna skapa visualiseringen, vilken i sin tur låg till grund för analysen enligt Bell som skulle besvara min frågeställning. Nedan diskuteras metoderna samt resultatet.

Metoddiskussion

Mina metoder utgjordes av tre delar, inventering av planmaterial och plats, visualisering och analys enligt Bells. Inventeringen av planmaterialet och platsen var ett effektivt sätt att skapa en grund för visualiseringen. Information som behövdes för att skapa en visualisering fanns att tillgå i planmaterialets olika delar.

Visualiseringen var avgörande för att kunna utföra analysen enligt Bells metod, men den visade sig vara mer komplicerad än jag först trodde. I och med avverkningen av skogen i bild 2 saknades det himmel ovanför det tillagda externa köpcentrumet i bild 3. Detta problem fick jag lösa genom att i Photoshop ta bort himlen ur mitt eget foto och istället använda en textur av en annan himmel. Visualiseringen hade kunnat göras annorlunda. Istället för att använda mig av dator hade den kunnat göras i exempelvis tusch eller akvarell. Jag använde mig av endast en vy i både nollalternativet och visualiseringen. Genom att använda fler vyer, med varierande avstånd till planområdet, hade analysen enligt Bells metod kunnat provas från olika håll.

Den största fördelen med Bells teori är att den är välstrukturerad. Bell beskriver sin metod utförligt och hur man skall gå till väga för att praktiskt använda den. Bell beskriver dock inte hur metoden praktiskt kan användas för att jämföra två landskap med varandra. Det jag gjorde i arbetet var att använda analysmetoden på två vyer, för att sedan jämföra resultaten. En annan fördel med analysen enligt Bells metod är att den är omfattande – den täcker ett stort antal aspekter och kan vara till stor nytta på så vis. Detta kan även vara en nackdel då ett fullständigt utförande av Bells analys skulle kräva mycket tid och utrymme. I mitt arbete undersökte jag principen likhet, som är ordnad under organisationen rumslighet. Rumslighet har i sin tur fem andra principer vilka jag inte har berört. Organisation har i sin tur två andra delar, där totalt fjorton olika principer ingår.

Överlag utgjorde mina tre metoder tillsammans en tydlig helhet för att besvara frågeställningen. En nackdel är att visualiseringen kom att bli mer tidskrävande än vad jag räknat med. Kanske går det att utföra den annorlunda för att spara in tid på just den metoden. I mitt arbete använde jag mig uteslutande av Simon Bells teorier. Eftersom bara en enda analysmetod användes upptäckte jag att det var lätt att se metodens fördelar, men svårare att upptäcka nackdelar i brist på jämförelser med andra metoder.

Resultatdiskussion

Linjer, plan och volymer har stora likheter med varandra i nollperspektivet och visualiseringen. Det är främst variablerna och organisationen som förändras. Jag identifierade form som den mest dominanta variabeln, där färg är den näst mest dominanta. Enligt Bell tenderar form att dominera över de andra variablerna. Bell menar också att färg är en stark variabel.

Skogspartiet bakom betongstationen och köpcentrumet har stora likheter vad gäller form, storlek, position och antal. Med det resonemanget ser jag det som att köpcentrumet har ersatt skogspartiet, snarare än betongstationen. Det som främst skiljer dem åt är linjens form, som i trädens fall är organisk och i köpcentrumets fall geometrisk. Planet framför betongstationen bibehåller samma storlek, men även där är formen den variabel som främst förändrar rumsligheten. Om enbart Bells metod används skulle det i så fall vara möjligt att byta ut en byggnad mot ett skogsparti, eftersom fokus i så hög grad ligger på formens, storlekens, positionens och antalets visuella intryck. Rent visuellt säger resultatet att skogspartiet bakom betongstationen ersätts av köpcentrumet. Jag är osäker på huruvida landskapets besökare skulle se förändringen på det sättet. Landskapet som det ser ut nu definieras till stor del av betongstationen. Därmed tror jag att själva förlusten av betongstationen skulle ha större inverkan på landskapet, än ersättandet av skogsområdet till förmån för köpcentrumet. Analysen enligt Bells metod uppvisar svagheter vid analys av denna aspekt. Jag tror att kompletterande analysmetoder skulle behövas för att göra studien mer fullständig.

Den aktuella platsen är en portal till Östersund för bil- och bussresenärer på väg till och från staden. Betongen 1 är för många besökare bland det första de ser av Östersund. Därför vore det intressant att undersöka vad ett utbyte av betongstationen mot ett externt köpcentrum skulle innebära för landskapet ur fler aspekter än enbart den visuella. Ett exempel på en sådan aspekt är en eventuell K-märkning av betongstationen, vilket ju enligt min studie är en fråga som redan har lyfts i debatten i Östersundsposten. Analysen enligt Bells metod skulle behöva en kompletterande analysmetod för att utreda detta.

Mångfald och rumslighet

Bell menar att mångfalden är viktig då denna ”sker vid en rad olika skalor och är nödvändig om en scen skall hålla vårt intresse uppe under en längre tid” (Bell 2008, s. 97). Eftersom de organiska formerna till stor del försvunnit på planområdet menar jag att platsens mångfald blivit svagare och landskapet därmed mindre intressant. I resultatet för inventeringen av planmaterialet framkom det att långa byggnadskroppar skulle brytas upp i mindre delar och att byggnadshöjden skulle variera. Detta visade jag också i visualiseringen. Jag tror att dessa riktlinjer är ett medvetet grepp för att kontrollera skalan och skapa variation i en volym där storlek lätt skulle kunna vara den dominerande variabeln. Genom att bryta upp byggnadskroppen och variera höjden, har formen tillåtits dominera för att skapa en ökad mångfald och en större variation.

Sammanfattningsvis menar jag att planområdets rumslighet främst förändrats formmässigt. Från att ha varit ett landskap som till stor del präglats av organiska former, skulle landskapet komma att domineras av geometriska former. I nollalternativet bildas det en kontrast mellan de organiska och geometriska formerna. Betongstationen verkar närmast inbäddad i vegetation. Den kontrasten skulle försvinna vid ett genomförande av detaljplanen i och med att både skogen bakom betongstationen och den framförvarande lägre vegetationen skulle tas bort. Vegetationen bakom och kring Betongen 1 visade sig alltså vara viktig för platsens karaktär. Bells metod, som inte gör någon skillnad på byggnadskroppar och växtlighet, utan i stället ser till grundelement samt deras variabler och organisation, var en användbar metod för att identifiera denna karaktär.

Brister med analysen enligt Bells metod

Bells analysmetod bygger i hög grad på det visuella intrycket. I introduktionen framkom att Bell menar att synen är människans viktigaste sinne för att uppfatta omvärlden. Eftersom andra sinnen i hög grad också används för att registrera landskapet anser jag att analysen enligt Bells metod här var bristfällig för en analys av Betongen 1. Betongen 1 ligger i utkanten av Östersund, i anslutning till vägar med intensiv biltrafik. Buller är exempel på sådant som Bells analysmetod inte kan registrera.

Jag försökte använda mig av grundelementet punkt i analysen enligt Bells metod. Det visade sig att det var svårt att hitta punkter i perspektivet och visualiseringen. De andra grundelementen var lättare att finna och kunde därför användas i analysen enligt Bells metod. Trots att punkten utelämnades i mitt arbete, anser jag att de resterande grundelementen bidrar till att besvara frågeställningen.

Efterord

Den 28 maj 2014 beslutade Miljö- och samhällsnämnden i Östersunds kommun efter en jämn omröstning att inte förändra detaljplanen. Den korta artikeln i Östersundsposten hade 514 delningar i sociala medier och 53 läsarkommentarer (Eriksson 2014). Industrikvarteret Betongen 1 blir kvar som det ser ut idag och byggnationen av ett nytt externt köpcentrum blir inte av. Detta har ingen inverkan på mitt arbete.

Min erfarenhet av att använda Bell på Betongen 1 säger att metoden fungerar bra för att analysera det visuella, men sämre ur andra aspekter. Jag har under arbetet bekantat mig närmare med Bells analys-metod och jag känner att dessa kunskaper kommer att vara till nytta i min framtida yrkesroll.

Referenser

- Bell, S. (2008). *Elements of Visual Design in the Landscape*. London: Routledge.
- Björk, C. & Reppen, L. (2000). *Så byggdes staden*. Stockholm: AB Svensk Byggtjänst.
- Brobacke, C. (2014). Varför inte backa om Lillänge? *Östersundsposten*, 15 mars. <http://www.op.se/opinion/insandare/varfor-inte-backa-om-lillange> [2014-10-27]
- Eriksson, B. (2014). Voteringsdrama stoppade nytt köpcentrum. *Östersundsposten*, 28 maj. <http://www.op.se/jamtland/ostersund/voteringsdrama-stoppade-nytt-kopcentrum> [2014-10-27]
- Gren, L. (2012). *Europeiska landskapskonventionen*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/euoparadet/europeiska-landskapskonventionen/> [2014-10-27]
- Lindholm, M. (2013). Nytt köpcentrum nära att klubbas igenom av misstag. *Östersundsposten*, 8 maj. <http://www.op.se/jamtland/ostersund/nytt-kopcentrum-nara-att-klubbav-misstag> [2014-10-27]
- Länsstyrelsen Kalmar (u.å.) *Vad ska ett MKB-dokument inför prövning av miljöfarlig verksamhet innehålla?* <http://www.lansstyrelsen.se/kalmar/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/tillstandsprovning/bl%C3%A5tt%20blad.pdf> [2014-10-27]
- Länsstyrelsen Skåne (u.å.) *Stadsomvandlingar*. <http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/historia-utveckling/stadens-landskap/stadsomvandlingar/Pages/index.aspx> [2014-10-27]
- P4 Jämtland (2004). *Trafikkaos vid invigningen i Lillänge*. [radioprogram], 28 oktober. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=78&artikel=494645> [2014-10-27]
- Reslegård, I. (2011). Förslag om mer handel i Lillänge. *Östersundsposten*, 14 december. <http://www.op.se/jamtland/ostersund/forslag-om-mer-handel-i-lillange> [2014-10-27]
- Sundling, U. (2013). Varför bråka om Lillänge? *Östersundsposten*, 11 juni. <http://www.op.se/opinion/insandare/varfor-braka-om-lillange> [2014-10-27]
- Östersunds kommun (2014). *Detaljplan för Betongen 1, mfl, Handelsområde, Östersunds kommun: Planbeskrivning, granskningshandling 28 april 2014*. Östersund: Östersunds kommun. http://www.ostersund.se/download/18.5b326421145883280bf1e49/1399012656492/Planbeskrivning+Betongen_granskning.pdf [2014-10-27]

Figurförteckning

- Figur 1. Flygfoto över Betongen 1, Östersunds kommun. Tillägg av författaren. <http://www.ostersund.se/omoss/kartor.4.7c677aa8144feebaec427ab.html> [2014-10-27] Med publiceringstillstånd.
- Figur 2. Illustration ur Detaljplan för Betongen 1, Östersunds kommun. http://www.ostersund.se/download/18.5b326421145883280bf1e49/1399012656492/Planbeskrivning+Betongen_granskning.pdf [2014-10-27] Med publiceringstillstånd.
- Figur 3. Karta ur Detaljplan för Betongen 1, Östersunds kommun. <http://www.ostersund.se/download/18.5b326421145883280bf1e4a/1399299888256/Plankarta.pdf> [2014-10-27] Med publiceringstillstånd.
- Figur 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. Foto: Petter Lindström 2014 och Seize the Day, Moderskeppet. http://www.moderskeppet.se/galleri/himlar/moderskeppet_himmel_36_av_seizetheday_se.jpg [2014-10-27]. Licens: creative commons (CC BY 2.5 SE), <https://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/>. Bilden från Moderskeppet är beskuren.